

Գրքին բովանդակ պարունակությունը նորություն մը չի բերէր անշուշտ մեզի: Երբ նկատի ունենանք, այն մէկ երկու աւելի լայնեղ գրքերը այս ուղղութեամբ, որոնք աւելի նեղինակաբար, հանգամանորէն, կը մօտենան մեր եկեղեցւոյ պատմական դէպքերու և դէմքերու ճշտումի գործին, և մանաւանդ կը մխրճուին մանուածապատ մանրամասնութեանցը և փաստարկութեանցը մէջ վարդապետական հարցերու: Յիշելու համար մէկ երկուքը անոնցմէ, կուտամ անուններ: Օրմանենանի Ազգապատումը, Հայոց Եկեղեցին, և Տեսական Աստուածաբանութիւնը, Բաբգէն կաթողիկոսի Հայ Եկեղեցին, և Սահակ Քնիւս. Տէր-Սարգիսեանի Քննական Կրօնագիտութիւնը: Բայց ինչ որ յատկանշական է՝ հրատարակութիւնն է այս գործին, կանոնաւոր և կոկիկ գրութեամբ: Զայն կարդացող մը կարող պիտի ըլլայ յատկ և ամբողջական պատկերը ունենալ մեր եկեղեցւոյ և անոր վարդապետութեան, առանց չլիոթ և տարակոյտ ըստեղծելու մտքերու մէջ: Իրեն անդեկութիւններու գումար, ան կը մնայ հետաքրքրական: Մենք մտքի առջև ունինք, վերը յիշուած գործերէն զատ, հայ և օտար լեզուով գրուած նման աշխատանքներ, որոնք երբեմն կ'անցնին իրենց առաջագրութիւնը խօսքի առաւելագոյն բաժիններով: Այս մըբռնումով մենք կը նկատենք այս գործը օգտակար: Զայն պիտի կարգան ոչ միայն մասնագէտները, այլ նաեւ բոլոր անոնք որոնք ունին հեռաւոր հետաքրքրութիւն մը նման հարցերու մասին: Զայն պիտի կարգան նաեւ օտարները, և ճանչնան մեր եկեղեցին իր լայն, բայց ուղղափառ գծերուն մէջ:

Կը յայտնենք Թէ L'Eglise Apostolique Arménienne et sa doctrine հատորը իբրեւ յաջողութեամբ մըն է, իրեն օգտակար և մեր օրերու պահանջք մը գիմաւորող աշխատանք: Կը շնորհաւորենք Տէր Հայրը իր այս քաջութեան համար, սպասելով իրմէն լաւագոյն արդիւնքներ, նոյն ոգիէն թելադրուած:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՅԵՂԱՅ

ՄՈՒՐԻ ՏԱԼԻՍԻ, Կ. Յ. Կարապետեան (ԱՅՆ): Տպարան Ս. Յակոբեանց Մուսաղլմ, 1945: Էջ՝ ԺԵ + 110: Գին 20 Պ. Գանկանմ:

Երեսադէմի Ս. Յակոբեանց Տպարանէն վերջերս լոյս տեսած է Մուրի Տալիս վերադարձը քերթուածներու հատորիկ մը:

Հեղինակը՝ Կ. Յ. Կարապետեան Սիմոն մէջ հրատարակած կարգ մը քերթուածներէն զուր, անծանօթ մըն է, և հետեւաբար մեր դրական հրապարակին համար նորութիւն մը: Առիթաւ պատահաւ մը չէ՝ ժակայն օրակէսի հատորը լըլլաւ օրմանի օրը ուշադրութեան:

Նիւթը հատորին՝ երկատարադասութեան յախտնական տպուածներով է դաշաւոր ու հարկ չի կայ զանաք ընդլայնող երկար սահմաններու:

Այդ զգացումը տալու, աղբիւրներէն իր եղանակը սակայն կրնանք նկատել զրեթէ անձնական, Հին է լարը և հետեւաբար անխառնափոխի զայն փորձարկողներու պարագային փառքով վըտանդը, — ըլլալու արձագանգ շատ գործածական նոյնիսկ մշտած տարադներու, արտայայտութիւններու: Անկէ կրցած է փրկել իր հատորը սովորական բառակոյտի այդ ճակատագիրէն, անօրք բերելով անձնական տարրի մը յանելումը:

Առիթաւ արժանիք մըն է, որով Յնելի մէջ երեսն կուգայ օրոյս տեսակ էր երգիչը, անհամար, զուգու, զգաստ, հետեւ հատարակ զարգաբանքէ ու պոռոտ արտայայտութիւններէ:

Իր մէջ առ կեցածաւքը թելադրող աղգով կարելի է նկատել շրջանակը ուր բացառած են ընկալուչ էջերը իր կնանքին, վառանակ վարժարաններու մէջ իր բուրբած ընթացքը, — հորաւորաւ Ս. Յակոբի մըն է (*) —, կրեական մըթնաւորով աղգուել իր տունը, շինած են իր մէջ զգաստութեան վերածուող շաշտարիկն այդ աղբիւրներուն վերապահ զգացումը, շնչաւով միտածմանակ մթութիւնը իր ցաւին ու աղեւորուն՝ աւելիող: Դաստիարակութիւն մը որ խոքապէս իր կնիքին տակ է առեր իր շրջանակէն ալ զուր, համալսարանի մը սեմինուն ու մեծ աստանի մը հրապարակներուն արձակութեամբ վառանակին ինքնամփոփումով այդ աղեւն մասնաւոր ու արտայայտութիւնը, ու ասով այդ հրապարակներուն վրայ օրոյս մը բերկրանք և ասոր անխառնափոխ յաջող յաւաքարութիւնը:

Յնելի մէջ այս բուրբ բերան կուգայ բնականութեամբ ու պարզութեամբ մը, որ կը աղաւորէ: Իր զգացումներու ցաւաւ զօրութեան

(*) Այսպէս կը տիրեն ներկայացնել ինքնակնքն մեր պոփիկները՝ որոնք կը յաճախեն Ս. Յակոբի վարժարանը ու Եսայ յանախ ծնած ու մեծցած են փանդէ ներս:

կետ, կը գտնեն խաղաղութիւնը կշռուած արդա-
յայտութիւններու հանդէսին: Եւստօ տնիմատ
պոսթիկաւմիսթէ, բան մը որ կը շնչուէ իր զգա-
ցուններու իրաւութիւնը, շնորհութիւնը: Ու կ'աբ-
ձանագրենք այս նոր հաստիքի հաշտոյն շնորհը ի-
րաւ զգայնութեան և նշտեալաբար հոգեկան պար-
կեշտութիւն մը: Արժանիքներ որոնք հաստիք
կ'օժտեն ինքնութեամբ զգացումին և ըստած-
քին — բաներ որոնք յառաջ մտնով կը փնտռենք
շատերեւ մօտ:

Մօլթ Յուներ հաստիքին ներս քերթուածնե-
րէն շատերուն կետ, մենք կ'այցելուինք խոր
տարմութեան մը, տղամութիւնը սեղմուած, ու
յանկարծ հրապարակներու բախտին միայնակ
թողլուած իրաւ, խորունկ պատանդին: Թա-
խիծ մը կայ ծրարուած այդ քերթուածներուն
ծոցը: Թախիծ մը սակայն որ աւելին է իր տե-
ռակ մը քաղցրութիւնովը, որ կը բռնէ քեզ:

Ու այդ բոլորը տրուած շատ քանակ հան-
դերձանքովը ոչ քմայքատ երեւակայութեան մը
պատկերներուն, քաղուած այն բոլորէն, ինչ որ
կենդան է իր շուրջը, — մարմն ու բնութիւնը,
ծանր ու անտարը, զայնու ու ծմակը, զայնու ու
ծայրը — այսպէս իր մէջէն կենսաւարելով ինչ
որ անշուշտ կերպարանքն ու ձեռք է իր շուրջը,
խռովքովը իր հոգիին որ ինքն աւելի գտնել յայն
տառն իր վայելելու կերպարը արտաքին պատկեր-
ներու և զգայնութիւններու այդ հանգէտին մէջ:

Ան ինչ որ շատ աւելիով կը պայմանաւորե-
րանաւորողը մարդուն մէջ, ու Անելի քեր-
թութեաներուն մէջ կրկնուի ըսելով թէ կան այդ
սեռակէտով իրենց համարն գտած էջեր:

Եսկ իր սեղ — ձեւ, իւզու — լուսնի ինքնա-
յտառելի դրոշմ, ալ մէջ նորութիւն կը բերէ մեզի
այդ սեղ, որ կրկնումն է միայն Վ. Թէքէնանով
կեդրոնաւորուած սոփոյն ու փայլաւ այն ունին,
ինչ որ այսօր Սփիւռքը կը գործածէ ընդհանրա-
պէս:

Հաստիքին ընթերցումէն ետք հիմնական տեղա-
բաժին մը որ կը նեղէ մեզ այն է որ խառ-
նեւածք մը չի յայտնաբերուիր այդ հաստիքով,
յոստակ զէմք մը չի շինուիր մեր մտքին մէջ:
Արեւիկ Թէքէն արդիւնքն է հեղինակին շատ վա-
ղատքով ըլլաւուն: Անշուշտ այս պարզապէս նկա-
տի չափով զանազ արտք իրենց քսան տարե-
կանին, արդէն իսկ վաւերական բանաստեղծներ

են: (Դաւթեան, Մ. Մեծարեց), քանի որ անուշ
ծնած բանաստեղծներ են: Մինչ Անելի հետզհետեւ
պիտի կազմուի, իր մէջ եղածը զգայնութիւն
մըն է: որ կ'աշխատի արաւեստի բարձրացնել, ու
տախիծ իր կատարելագործումին համար կը պա-
հանջէ որչափ է ժամանակ:

Խառնուածք մը յայտնաբերելու մէջ տա ան-
բաւարարութիւնը կրկնէ արդիւնքը նկատել
նաեւ այն աշխարհին ուր կազմուեցաւ ինք և որ
աննպաստ է իրեն: Նկատի հանեցէ Սփիւռքի
մեր բանաստեղծներէն յաջողները: Անոնք արդի
են՝ կազմուած շատ յառաջ Արեւմտահայ Գրական-
Նոթեան աւանգուսթեան մէջ, այսինքն գտած են
նոյնքան իրաւ. բանաստեղծութեան, սուրի խոս-
քով՝ ազատարարական սուղղները են անոնք ոչ մի-
այն զբաղան աւանգուսթեան մը մէջ իրենց կազ-
մաւորումով, այլ նաեւ նկատելի է որ անոնք շատ
յառաջ հաղորդ են մեծ մայիկոթներու, իրենց
այլաբաժնի աշխարհայնակ ոտաններուն ճամբովը,
այսպէս արինակ մը տուած ըլլալու համար Մա-
կըմբացաբիւմ զրգին հեղինակը որ կրկնէ ը-
սելով թէ աւելի խառնուածք մը յայտնաբերող աշ-
խարհի մը նպատակը, ու ատոր հետ հաստեա-
թիւնը տարբերի: Մակըմբացաբիւմը գիրք մըն
է որ գրուած է ծանր ոտացուններու գինով:

Անելի աշխարհը, Ըսինք թէ վաւերական լըբ-
շահակ մըն էր միայն, իր որոշ սեղաններով,
Անելի, Բիւրոսներու Սրկորդական վարժարանի
մը շրջանը, — չեմ ընդլայնելու, Դուք գիտէք թէ
որչափով խեղճ են այդ յարկերը զբաղան աշ-
խարհ մը կազմելու մէջ իրենց կարելի նպաս-
տովը:

Եւ սակայն հաստիքը կը մնայ ճամակերելի իր
միւս արժանիքներով՝ որոնք յիշեցի վերը, և յե-
տոյ ճամով՝ որ եթէ Անելի զրգին մէջ չի կայ գի-
մագիծ, չի կայ աշխարհ, բայց կայ խառն մը
աղոց, իր վիճակին Խոխի, որոնք կը ցանկան ու
չեն հասնիր, կ'երազեն՝ բայց տկար են իրենց
երազը նաւանելու համար, ու... կը տառապին:

Կը սպասենք վտանգութեամբ թէ Անելի մէջ
կենցեղ առեւող արժէքները պիտի յանդին աւելի
հիմնաւոր արդիւնքներու, առաջնորդելու հա-
մար զինք, որ իր իսկ բաւերով — զէպի լայն
առաւել լայն ուր հոգիները կ'ապրին բանաստեղ-
ծի կենցեղը մեծ:

ԳԵՂԱՄ Գ.